

Nemzeti határőrizetünk polgári szakasza.

A magyar nemzetállam kialakulásának és fejlődésének időszakához kapcsolódik a modern értelemben vett magyar határőrizet is. Lényegében az állam egyik szakterületének a rendvédelemnek képezi részét a határőrizet. A mindenkor magyar társadalom és állam viszonyai határozták meg az ország határőrizetét. Nemzeti rendvédelmünk ezen ágának a tartalmát, szervezetét, illetve működését azonban — a rendvédelem más részeihez viszonyítva — erőteljesebben befolyásolták az országon kívüli, külső körülmények is.

A kiegyezéssel újjáéledő magyar állam eltért az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc, valamint a neoabszolutizmus államától egyaránt. A kiegyezés után magyar állam már nem rendi alapokon szerveződött újjá. A polgári berendezkedés állama volt. Eltért azonban a neoabszolutizmus államától is, amely pedig — az uralkodói abszolutizmus ellenére — szintén a polgári államtípust testesítette meg. A kiegyezés utáni magyar állam nem csupán polgári, hanem egyben nemzeti is volt. Amilyen formában és mértékben változott a magyar állam, ahhoz igazodva módosult a magyar határőrizet is.

Ebből fakadóan két nagyobb és két kisebb időszak különböztethető meg:

- a dualizmus időszaka;
- a Tanácsköztársaság időszaka;
- a két világháború közötti időszak;
- áttérés a pártállami időszakra.

Mindegyik periódust jelentős mértékben eltérő bel- és külpolitikai viszonyrendszer jellemezte. Az állam működtetésének filozófiai alapjai is eltértek egymástól a vizsgált időszakokban. Ez tükröződött a magyar határőrizet szervezeti rendszerében, a feladatkör megvalósítására fordított humán és pénzügyi, valamint technikai ráfordításban is. Nem elhanyagolható helyet foglalt el a vizsgált időszak magyar határőrizete, a polgár és az állam közötti viszonyban. A harmadik évezred elejének körülményeit jelentős mértékben túlszárnyaló, szinte abszolút nyitottságtól, a szinte hermetikus elzártság megvalósításáig terjedt a magyar határőrizeti skála a vizsgált időszakban. A magyar határőrizet-történet XIX-XX. századi időszaka rendkívül eredményes, tapasztalatokban gazdag, amelyből bátran meríthetnek a későbbi korok illetékesei.

A vizsgálat alá vont periódusok mindegyikében egy-egy fegyveres konfliktus ideje lelhető fel. Vizsgálatomat nem terjesztettem ki a kivételes helyzetek időszakában megvalósított határőrizetekre, mert azok:

- jelentős mértékben eltértek a békeidőszak határőrizetétől;
- döntően a fegyveres konfliktusok időszakára korlátozódtak;
- nem gyakoroltak meghatározó befolyást a béke időszak határőrizetére.

A vizsgált időszak két rövidebb időszaka közül csupán a Tanácsköztársaság határőrizetével foglalkozom érintőlegesen, hogy a két világháború közötti Magyar Királyság határőrizetének kiindulási alapja egyértelművé váljék.

Magyar határőrizet 1867-1918.

A kiegyezés nyomán a magyar állam vezetése számára a határőrizet kialakítása tekintetében alapvetően három megoldás kínálkozott:

- visszatérés az 1848-1849-es forradalom és szabadságharcot megelőző időszakhoz;
- a neoabszolutista rendszer továbbműködtetése;
- új határőrizeti struktúra létrehozása.

Az első két alternatíva azonban csupán elméleti lehetőség volt, hiszen a rendi körülményeken nyugvó határőrizetet a rendiség újjáélesztésével lehetett volna reorganizálni. A neoabszolutizmus államapparátusát, illetve annak határőrizeti részét pedig a nemzet ellenállása miatt nem lehetett tovább működtetni.¹

A Magyar Királyságnak a kiegyezést követően szabad keze volt a békehatárőrizet kialakításában, mivel a közigazgatás részeként a rendvédelmet a kiegyezési törvény nem sorolta a két társország közös ügyei közé.²

A magyar állam történelmében a határőrizet ekkor vált el a határvédelemtől. A határvédelem — mint a honvédelem része, amely a haderő feladatát alkotta — a két társország közös érdekű viszonyai közé tartozott.³ A határőrizet pedig rendvédelem részét képezte. A határőrizet és a határvédelem szétválása a — polgári fejlődés útjára korábban rálépő — nyugat-európai országok körében a XIX. századra már végbement. A Magyar Királyságtól keletre eső államokban azonban ez a folyamat nem,

vagy csak részlegesen zajlott le. Szerbiában és Bulgáriában például az első világháborút megelőzően az állam nyugati határait rendvédelmi testületek őrizték, míg a keleti, illetve déli határokat a haderő alakulatai őrizték és védték. Hasonló volt a helyzet Lengyelországban is a két világháború között. A Szovjetunióban pedig fennállása során mindvégig katonai szervezetek valósították meg a határőrizetet. Ezzel szemben mire CLAUSEVITZ felismerte és publikálta, hogy a határőrizeti teendőket ellátó, a határokon szétszórta diszlokáló katonai alakulatoknak egy esetleges fegyveres konfliktus esetén nincsen komoly katonai értéke, nyugat-európában a határok őrzésében a katonai tömegeket a rendvédelmi testületek határőrizeti feladatokra szakosodott szervezetei váltották fel.

Az Osztrák-Magyar Monarchia mindkét társországa önállóan intézte ugyan határai őrzését, azonban ezt úgy kellett megvalósítania, hogy az a társország közrendjére ne jelentsen veszélyt.⁴

A határőrizetnek azonban volt még egy aspektusa, amely a közös érdekű viszonyok közé tartozott, nevezetesen a vám- és kereskedelmi szövetség. A két társország között rendszeresen felújításra kerülő vám- és kereskedelmi szerződésben foglaltak megvalósításáról az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság kormányainak kellett gondoskodniuk. Ennek képezte részét a társországok határainak az Osztrák-Magyar Monarchia hatáiraival egybeeső határszakaszain olyan határőrizet megvalósítása, amely lehetővé tette a szerződésben foglaltak érvényesítését.

A neoabszolutizmus időszakában a Kárpát-medencében egységes adó- és vámhivatali rendszer működött. A Magyar Királyságban az adóhivatalokat a vámhivataloktól 1872-ig szétválasztották. Az adók ugyanis alapvetően a magyar állam költségvetésének a fedezésére voltak hivatottak a kvótára eső rész kivételével. A vámbevételek ezzel szemben a közös költségvetés büdzséjébe kerültek, természetesen nem közvetlenül, hanem a magyar kormányon keresztül. A vámbevételek és a közös költségek közötti különbséget fedezte a két társországra eső kvóta.⁵ Külpolitikai tekintetben a magyar határőrizet befolyásoló tényezőnek tekinthető, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia a térség nagyhatalma volt, amely nem számíthatott a határai mentén diverziós cselekedetekre. A magyar határőrizetre hatott továbbá a külföldre utazók ellenőrzésének európai liberális gyakorlata. Európában ugyanis a cári- és az oszmán birodalomban volt vízumkötelezettség. Elméletben ugyan a Román Királyság törvényei is előírták a vízumkötelezettséget, de azt a román hatóságok nem igényelték.

A Magyar Királyság és az Osztrák Császárság között a vámszövetségből fakadóan is a személyek és áruk szabad mozgása biztosított volt. A határok útlevél nélkül való átlépésének jogát ugyan csak a XX. század elején iktatták törvénybe a Magyar Királyságban, azonban a századfordulót megelőző évtizedekben már ezt a gyakorlatot követték. A törvényi szabályozás kimondta, hogy a Magyar Királyság határainak az átlépéséhez nincsen szükség útlevélre. Szabályozta azonban azon kivételeket, amikor az útlevél használata mégis szükséges, illetve szabályozta azt a kört, amelybe tartozók korlátozva voltak a határok szabad átlépésében. Ide tartoztak azok, akik ellen büntetőeljárás folyt, illetve a bíróság elítélte őket, a sorkatonai szolgálatra kötelezettek, kiskorúak önállóan nem léphettek át a határt, továbbá azon államok polgárai számára is előírták az útlevélkötelezettséget, amely ország államhatárának átlépéséhez útlevéligenyrt támasztottak a Magyar Királyság polgáraival szemben.⁶

Az állam szerepéről alkotott korabeli magyar felfogás szerint, az államnak nincs joga békeidőben meghatározni polgárai számára azt, hogy hol éljen. Ezt tükrözték a korabeli kivándorlási törvények is.⁷

Ilyen körülmények között — amelyek erőteljesen hasonlítanak az Európai Unió belüli állapotokra — a magyar állam kezdetben nem hozott létre önálló határőrizeti szervezetet. Magyarország kizárólag a vámhatárok őrzésére koncentrált, azaz a Magyar Királyság azon hatáira amelyek egybe estek az Osztrák-Magyar Monarchia hatáiraival. Nevezetesen a magyar-román és a magyar-szerb határon hozott létre a magyar állam határőrizetet. A zöldhatár őrzését a határmenti pénzügyőr szakaszok látták el. Az áruk vámolását pedig a területileg illetékes vámhivatalok, illetve vámkirendeltségek végezték. Az utasok be- illetve kiléptetését a legközelebbi városi rendőrség kirendeltsége hajtotta végre. A határrend betartását a határmenti szolgabírói kirendeltségek felügyelték. A növényi és állati termékek ellenőrzését, valamint a személyi forgalom egészségügyi felügyeletét a kiépülő állami humán- és állatorvosi rendszerbe tartozó egészségügyi állomások valósították meg.⁸

Rendkívül takarékosnak bizonyult ez a szisztéma. Nem hozott létre ugyanis új határőrizeti szaktestületet, hanem a meglévő rendvédelmi szervezetek határmenti alakulataira bízta azon részhatárőrizeti feladatok ellátását, amelyek többé-kevésbé összhangban álltak a testület alapfeladataival. Jogi tekintetben is minden rendben volt, hiszen a virtuális belső határok őrzésére felesleges lett volna külön szervezetet kialakítani. A román és a szerb határokon jelentkező határőrizeti feladatokat pedig elláthatták a rendvédelmi testületek helyi alakulatai más feladataik mellett. E kitűnő és költségkímélő álláspontot a gyakorlat azonban megcáfolta.⁹

A szerb és a román határ őrzése nem bizonyult kielégítőnek. A határ ellenőrizetlen csempészútjain jelentős forgalom bonyolódott le, amely veszélyeztette a hazai mezőgazdasági árutermelők egzisztenciáját. A legnagyobb veszélyt a behurcolt betegségek jelentették, mivel ezek megingatták a magyar termékek nyugat-európai piacokon megszerzett pozícióit. Különösen az erdélyi gazdákat sújtották a behurcolt állapotbetegségek. Az erdélyi gazdakörök számos beadvánnyal fordultak a földművelésügyi minisztériumhoz azért, hogy járjon el a határok hatékonyabb ellenőrzése érdekében.¹⁰

A harmadik évezred elejénél jóval liberálisabb korabeli gyakorlat közepette is kénytelenek voltak a felelős magyar kormányok lépéseket tenni az államhatalom hatékonyabb működtetése érdekében a határőrizet terén. Nevezetesen a gazdasági jellegű károkozás mellett megjelent az ideológiai kártevés is. Elsősorban román nyelvű ellenséges propagandát jutattak át a foghíjasan őrzött határokon, amely a magyar állam területi épsége ellen irányult. Ez a propagandaanyag jelentős mennyiségű volt, hiszen csupán egyetlen ilyen eset kapcsán több mázsa iratot foglaltak le a magyar hatóságok. Nem egy ilyen eset fordult elő sőt bizonyos, hogy az esetek többsége homályban maradt.¹¹

A csempészség és a magyar állam területi integritása elleni lázítás egyaránt a büntetendő cselekmények közé tartozott. Ebből fakadóan azok ellen az állam kötelessége volt fellépni. Márpedig ezen jogsértések ellen a legeredményesebben úgy lehetett fellépni, ha azokat — a határok hathatós ellenőrzésével — megelőzik. A megelőzés sokkal hatékonyabb és takarékosabb megoldás volt, mint az elkövetett jogsértésekre reagálás. Az állam vezetése a magyar határőrizet megerősítése érdekében a XIX. század legeredményesebb rendvédelmi testülettípusa a csendőrség felé fordult. A XIX. század a csendőrség diadalszázada volt. Európa szinte valamennyi országában létrehoztak csendőrséget. Az új testülettípus viszonylag olcsón és gyorsan megteremtette vidéken a polgári fejlődéshez szükséges azon közbiztonsági állapotokat, amelyet más rendvédelmi szervezetek általában magasabb költségen és kevésbé hathatósan voltak képesek kialakítani.¹²

A csendőrség, mint Európa egyik legnagyobb múlttal rendelkező testülettípus sokáig a francia állam határai között működött. Múltja a XIII. századig nyúlik vissza. Fokozatosan nőtte ki magát a haderő belső rendfenntartó szervezetéből az egész országra kiterjedő, békében és háborúban egyaránt működő, a polgári lakosságra is kiterjedő hatáskörű rendvédelmi szervezetté. A szervezetet eredetileg Maréchaussée-nak nevezték. 1788-ban királyi rendelettel változtatták meg a testület nevét csendőrségre. A nagy francia forradalom viharos eseményeinek sodrában a csendőrséget ugyan megszüntették, azonban BONAPARTE Napóleon a szervezetet Gendarmerie Nationale néven reorganizálta. A Francia Nemzeti Csendőrség azóta e néven látja el sikeresen a rend védelmét. A testülettípus európai elterjedését lényegében Napóleon-nak köszönheti, mivel a császárság vonzáskörébe tartozó államokban a francia közigazgatási modellt vezették be. Ennek részeként exportálta a francia állam a csendőrség intézményét. Az intézmény sikerei azonban biztosították a testülettípus számára, hogy túlélje első exportőrjét BONAPARTE Napóleon-t és Európa szerte elterjedjen.¹³

A csendőrség intézménye Magyarországra Lombardián és Ausztrián keresztül érkezett. Bonaparte Napóleon császársága idején a korábban Habsburg fennhatóság alá tartozó tartomány a francia befolyási övezet részévé vált. Így itt is bevezetésre került a francia közigazgatási modell. Napóleon bukása után a tartomány ugyan visszakerült a Habsburgokhoz, azonban a csendőrséget nem oszlatták fel, hanem — a hatékony rendvédelmi szervezetet — átvette a Habsburg adminisztráció. A Kárpát-medencébe a szervezet az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc leverése nyomán a neoabszolutista közigazgatás részeként érkezett. A testület ugyan impozáns eredményeket mutatott fel a közrend megszilárdítása terén azonban mint a Habsburg elnyomás egyik leglátványosabb szervezete kivívta a magyar társadalom ellenszenvét. A kiegyezést követően — politikai megfontolások miatt — nem hoztak létre csendőrséget a Magyar Királyságban.¹⁴

A vidék közbiztonságában azonban olyan űr keletkezett, amelyet a honi rendvédelmi testületek nem voltak képesek betölteni. A vidék közbiztonsága labilissá vált. Erdélyben azonban a közbiztonsági helyzet kedvezőbben alakult, mivel ott a csendőrség honvédelmi okokból fennmaradt. Erdély területével ugyanis az Osztrák-Magyar Monarchia katonai vezetése egy esetleges fegyveres konfliktus esetén hadművelési területként számolt. Elsőrendű védelmi érdek volt ezen a területen a szilárd közbiztonság fenntartása, amelyet ebben az időben a csendőrség volt képes a leghatékonyabban szavatolni.¹⁵

TISZA Kálmán — látva az erdélyi és az ország többi része közötti közbiztonsági állapotbeli különbséget — sorompóba lépett a Magyar Királyi Csendőrség létrehozása érdekében. TISZA Kálmán 1875. márciusával kezdődően, belügyminiszteri kinevezésétől fogva szisztematikusan készítette elő a

csendőrség magyarországi reorganizálását. Ennek nyomán 1881-ben hozott törvényt a magyar országgyűlés a magyar csendőrség felállításáról.¹⁶

1881-1884-ig a csendőrség országos szervezetét kiépítették. A megfelelő színvonalú személyi állomány kialakítása ugyan több időt vett igénybe, de az évtized végére ezt is sikerült elérni. Ezt követően a csendőrséget a dualizmus időszakában több ízben fejlesztették, mivel a testület a hozzá fűzött reményeket beváltotta. Vidéken a közbiztonság megszilárdult, a Magyar Királyi Csendőrség tartósan 90 % körüli bünfelderítési eredményt produkált.¹⁷

Az a tény, hogy a magyar állam felelős vezetői a Magyar Királyi Csendőrséget kívánták bevonni a határőrizeti feladatok ellátásába jól mutatja, hogy komolyan vették a határőrizeti erők megerősítésének a szükségességét, hiszen a legkiválóbb magyar rendvédelmi testület számára határozták meg a zöldhatárőrizeti feladatok teljesítését a magyar-román és a magyar-szerb határokon.¹⁸

A Magyar Királyi Csendőrségen belül fegyvernemi jelleggel hozták létre a határszéli csendőrséget. A határszéli csendőrség létrehozásáról az 1891-ben kibocsátott — a miniszterelnök és az érintett tárcák vezetői által is jóváhagyott — határőrizeti utasítás rendelkezett, 1892. I. 1.-ei hatállyal.¹⁹

A határszéli csendőrség létszámát és diszlokációját több ízben is gyarapították. A legnagyobb létszámmal és a legkiterjedtebb diszlokációval 1912 után működött. A minisztertanács — az 1911. februárjában kidolgozott javaslat alapján — augusztus 03.-án döntött a határszéli csendőrség megerősítéséről 1912. VI. 1.-ei hatállyal. Ennek nyomán 160 őrsön 1 038 főnyi csendőr legénység teljesített határőrizeti szolgálatot mintegy 35 főnyi tiszt vezetésével.²⁰

A határszéli csendőrség struktúrája némileg eltért az ország belsejében szolgálatot teljesítő csendőrségétől. Az őrsök irányítása nem három, hanem két szintes parancsnoksági rendszerben valósult meg. Az ország belsejében a csendőr őrsöket a szakasz-, a szakaszokat pedig a szárnyparancsnokságok fogták össze, amelyeket a kerületparancsnokságok irányítottak. Ezzel szemben a határszéli csendőr őrsöket az úgynevezett kikülönített törzstisztek irányították, akiknek a szakmai felügyeletét a területileg illetékes csendőr kerületparancsnokságok határügyi tisztjei látták el. A határszéli csendőrség a Kárpátok hágóiba úgynevezett nyári őrsöket is telepített, amelyek — a hó elolvadása és leesése közötti időben — úgy működtek, hogy az anyaőrs személyi állományának egy részét ide vezényelték. A nyári őrsök téli üzemeltetésére nem volt szükség, mivel ezek a hágók télen járhatatlanok voltak.²¹

Lényegében a határszéli csendőrség feladatkörébe utaltak minden teendőt, amely nem harmonizált a határőrizetben részt vevő társ rendvédelmi szervezetek alapfeladataival. Így például a romániai pogromok elől menekülő zsidó lakosságot a határszéli csendőrség köteles volt a határforgalom számára meg nem nyitott határszakaszon bárhol átengedni és az őket üldözőket feltartóztatni, illetve a túloldali területre visszakényszeríteni akár tűzharc árán is.²²

A határszéli csendőrség változatos teendői mellett alapfeladatként végezte az úgynevezett útlevelköteles határszakaszokon, azaz a magyar-román és a magyar-szerb határon, a zöldhatár őrizetét és a kishatárforgalom ellenőrzését. A Román Királyság és a Szerb Királyság ugyanis előírta a területére lépő külföldi állampolgárok számára az útlevelkötelezettséget. Így — a kölcsönösség elve alapján — a magyar állam is előírta a román, illetve szerb alattvalók részére az útlevelkötelezettséget.²³

A határmenti lakosok számára azonban a magyar fél kezdeményezésére határátlépési kedvezményeket biztosítottak, az ebben résztvevők képezték a kishatárforgalmat. A kishatárforgalomban a határ mindkét oldalán 40 kilométeres sávban lakók vehettek részt. A kishatárforgalomban résztvevők mozgástere pedig a határ túloldalán elterülő 40 kilométeres körzetre terjedt ki. A határmenti lakosokon túlmenően a kishatárforgalom kedvezményezettjei voltak mindazok, akiknek a túloldali határsávban tulajdonuk volt, vagy a határ túloldalán valamilyen hivatalos ügyet kellett elintézniük. Gyakorlatilag a határmenti szolgabírók, illetve városi kapitányok mindenki számára kiállíthatták a kishatárforgalmi utiokmányokat. Ezen túlmenően a határon átnyúló birtokkal rendelkezők földtulajdonukon bármikor átlépheték a határt.²⁴

Az útlevelkezelés szabályozása is az útlevelkötelezettséget szabályozó liberális elvek szellemében valósult meg. Az utiokmányokat ellenőrzők számára például előírták, hogy utiokmány nélkül is át kell engedni mindazokat az államhatáron, akiket ismernek és tudják róluk, hogy valamilyen utiokmánnyal rendelkeznek még akkor is, ha az átlépéskor nincs náluk az utiokmányuk. A határállomásokon szolgálatot teljesítő szervezetek munkatársainak, illetve a közigazgatási hatóságok tisztviselőinek háza-nepe eleve utiokmány nélkül léphette át a határt, ha csupán a szomszédos településre igyekezett.²⁵

Az Európai Unióra erőteljesen hasonlító körülmények között, a harmadik évezred kezdetével összehasonlítva, a XIX-XX. század fordulóján jóval liberálisabb elvek szerint valósították meg az

ország határainak az őrzését, az utasforgalom ellenőrzését, mint az ezredfordulóig. A hatóságok az egyéni szabadságjogokat igyekeztek a lehető legmesszebbmenően tiszteletben tartani. Emellett azonban az élet kikényszerítette a határellenőrzés szigorítását, bár ebből az utazóközönség csak nagyon keveset észlelt. A zöldhatár foghíjainak kitöltése nyomán a határátkelőhelyekre került át a nem kívánatos személy és áruforgalom, az illegális határátlépés és csempészés más — a korábbiaktól eltérő — módszerei kerültek előtérbe. Ezért szükségessé vált a határforgalom ellenőrzés és a határőrizethez kapcsolódó nyomozó munka feltételrendszerének javítása.²⁶

A XIX-XX. század fordulójára nyilvánvalóvá vált, hogy a magyar állam nem nélkülözheti az országos hatáskörű önálló határőrizeti testületet, még akkor sem ha a határőrizet egyes teendői — a bevált gyakorlatnak megfelelően — a társ rendvédelmi testületek határmenti alakulatainak a kompetenciáiban maradnak. Ezt a szervezetet Magyar Királyi Határrendőrség elnevezéssel 1906. januárjában állították fel az 1903. évi törvény alapján.²⁷

A 160 fős kezdőlétszámmal működő testület személyi állománya békeidőben 400 háborús időszakban pedig 600 főre duzzadt ugyan, azonban a létszámgyarapodás sem tette lehetővé, hogy a távolsági utasforgalom ellenőrzésén és a határőrizeti nyomozó munkán valamint a társ rendvédelmi szervezetek határőrizeti teendőinek az összehangolásán kívül más tevékenységet is ellássanak.²⁸

A Magyar Királyi Határrendőrségre és a határszéli csendőrségre hárult az Osztrák-Magyar Monarchia felderítő és elhárító apparátusa a Magyar Királyság területére eső határőrizetet is érintő tevékenységének az elősegítése. A dualista monarchiában a hírszerzés és az ellenséges felderítés elhárítása — a hagyományokból fakadóan — a véderő keretei között valósult meg. A haderő hadtestparancsnokságainak vezérkari osztályaiban tevékenykedő felderítő osztályok működtették a hadművelési irányokban a felderítő fő- és mellékállomásokat a hazai és külföldi területeken egyaránt. Mellékállomások kialakítására került sor a határszéli csendőrség és a Magyar Királyi Határrendőrség alakulatainál. Ezen mellékállomások feladatát a határon titkos információk és személyek rejtett átjuttatása, valamint a túloldalról információszerzés, illetve a beszerzésre alkalmas személyek felkutatása és beszerzése képezte. E tevékenységet a magyar határőrizeti szervezetek minden bizonnyal jól ellátták, hiszen a hadtestparancsnokságok vezérkarainak felderítő osztályai számos alkalommal terjesztettek fel legfelsőbb elismerésre határrendőr, illetve határszéli csendőr tiszteket.²⁹

A Magyar Királyi Határrendőrség szervezetét kezdetben csupán a magyar-román és a magyar-serb határon hozták létre. A későbbiek során azonban — az évszázad első évtizedének a végére — a határrendőrség alakulatait fokozatosan felállították a történelmi Magyarország valamennyi határszakaszán. A belső határokon a határrendőrségnek természetesen sokkal kevesebb feladata akadt, mint a külső határokon ezért az ide csoportosított létszám is sokkal szerényebb volt.³⁰

A dunai monarchia Magyar Királyságában — a harmadik évezred kezdetére jellemző körülményekre kísértetiesen hasonló viszonyok között — kezdetben nem számoltak önálló határőrizeti testület működtetésével. Úgy gondolták, hogy a meglévő rendvédelmi szervezetek — elsősorban a Magyar Királyi Pénzügyőrség határmenti szakaszainak, valamint a vámhivatalok — igénybe vételével a határőrizet eredményesen megvalósítható, legfeljebb a határközeli városok rendőri szervezeteiből kikülönített útlevelellenőrző csoportok működtetése szükséges. A határrend betartatása céljából pedig elégséges határmenti szolgabírói kirendeltségek létrehozása. Az elgondolás kétség kívül logikus volt és takarékosnak is bizonyult, mivel a meglévő rendvédelmi szervezetekre és közigazgatási hatóságokra olyan részhatárőrizeti feladatokat rótt, amelyek többé-kevésbé összhangban álltak a testület által egyébként teljesített teendőkkel. Így a szervezeti, személyi és infrastrukturális feltételek már adottak voltak. A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezete például az egész Történelmi Magyarország területét lefedte. Az ország külső határainak teljes hosszában működtek pénzügyőr szakaszok, így azok alkalmasak voltak a zöldhatár őrzésére.³¹

Ez a szép és takarékos teória azonban nem állta ki az élet próbáját. Kénytelen volt a magyar állam a 12 000 fős elit rendvédelmi testületének a Magyar Királyi Csendőrségnek csaknem 10 %-át határőrizeti feladatok ellátására kikülöníteni a határszéli csendőrség formájában. Ez sem bizonyult azonban kielégítőnek, ezért létrehozták a Magyar Királyi Határrendőrség néhány száz fős szervezetét a magyar határőrizeti teendők koordinálására, illetve — a határőrizethez kapcsolódó — hatósági jogkörök (határrend) eredményes gyakorlása céljából. Békeidőben 400 fő, háborús viszonyok között 600 fő, átlagosan 500 fővel működő Magyar Királyi Határrendőrség hozzávetőlegesen a magyarországi rendőrségek 5 %-át tette ki.

A Magyar Királyság mintegy 33 078 fős rendvédelmi testületeinek 7.47%-a azaz 2 472 fő végzett konkrét határőrizeti feladatokat, figyelmen kívül hagyva a hatósági jogkörrel felruházott vámhivatalok, vesztégintézetek, egészségügyi állomások, révhivatalok és határszéli erdőhatóságok

csaknem 630 főnyi munkatársát. (I.sz.melléklet) A magyar rendvédelmi testületek határőrizeti feladatokat ellátó személyi állományának a létszáma sem abszolút értelemben, sem pedig a rendvédelem területén szolgálatot teljesítők összlétszámához viszonyítva nem volt nagy. Mégis szükség volt a magyar állam szervezetében egy olyan testület létrehozására, amely országos hatáskörrel kizárólag a határőrizeti feladatkörre szakosodott. E testület létrehozását oly fontosnak tartották, hogy az alkotmányos válság rendeződése nyomán az ország vezetőinek az első feladatai közé tartozott a Magyar Királyi Határrendőrség felállítása. Az új testület létrehozásában egyetértés és példás együttműködés volt tapasztalható a magyar kormány és az uralkodó részéről egyaránt, ami arra enged következtetni, hogy Ferenc József birodalmi érdekek tekintette a határőrizet javítását.

Figyelemre méltó, hogy a — harmadik évezred kezdetére jellemző viszonyainkra szinte hajszal pontosan hasonlító — dualizmus korabeli körülmények közepette, a magyar állam vezetése lényegében a semmiből teremtette meg a magyar határőrizeti testületet csaknem négy évtizedes fejlődés tapasztalatait figyelembe véve.

Elgondolkodtató továbbá, hogy — az abszolút liberális szemléletű államfilozófiai alapelvek gyakorlás közepette — a határőrizet legjelentősebb szervezetévé a katonai függelmi viszonyok alapján működő szervezetet a Magyar Királyi Csendőrséget tették. Fel sem merült, hogy ez ütközne a liberális elvekkel. A magyar határőrizet a dualizmus időszakában elvált a határvédelemtől. A határ őrzésében a harc megvívására alkalmas katonai szervezetek már nem vettek részt. Azonban a testület belső függelmi viszonyai tekintetében katonai jellegű szervezet már a modern magyar határőrizet kezdetétől jelen volt a magyar állam ezen szakterületén.³²

Magyar határőrizet 1918-1945.

A magyar Tanácsköztársaság vezetői deklaráltan a szovjet mintát kívánták megvalósítani Magyarországon. A szovjet minta azonban a cári birodalom körülményeiből nőtt ki. A Magyar Királyságban nem voltak előzményei.³³

A Tanácsköztársaság rendvédelme olyan paraméterekkel rendelkezett, amely idegen volt a Kárpát-medencei hagyományoktól. Nevezetesen:

- a rendvédelmi struktúra homogén volt, megszüntették az egyes rendvédelmi szakágak teendőinek specifikumaihoz igazodó testületeket;

- a rendvédelem a központi államhatalom monopóliumává vált azon nem osztozott a helyi hatalom szervezeteivel;

- lényegében nem volt jogi alapja a magyar proletárdiktatúra rendvédelmének, hiszen a korábbi törvényeket eltörölték, újakat pedig még nem tudtak alkotni, illetve az új szervezetek léte is illegitim volt mivel a törvényhozás útján felállított rendvédelmi testületek helyett rendeleti úton alapítottak új rendvédelmi szervezetet;

- az új rendvédelmi struktúrára történő áttérés lényegében a centrumokban valósult meg, a perifériákon az átállás névleges volt;

- a szakterület tudatlanjai kerültek vezető pozíciókba — akik egyébként a korábbi szakterületükön minden bizonnyal megbecsült szakemberek voltak — azonban nem értettek a rend fenntartásához;

- a rendvédelem felett a pártirányítás közvetlenné vált bár kellő számú kommunista világnézeti káder hiányában ennek a kivitelezése nem lehetett tökéletes;

- mivel a Tanácsköztársaság 130 napos fennállása során nem jöttek még létre a történelmi Magyarország határainak a helyébe lépő új államhatárok és a demarkációs vonalak nagy részén is fegyveres összetűzések alakultak ki, tulajdonképpen nem beszélhetünk ebben az időszakban magyar határőrizetről.³⁴

Az első világháborút követően a Kárpát-medencében és Európa szerte is megváltoztak a határőrizetet befolyásoló körülmények. A kontinens országaiban — a háború előtti viszonyokhoz képest — sokkal bürokratikusabb és feszesebb határellenőrzési formák váltak általánossá. Elterjedt az útlevíl- és vízumkötelezettség. Az egyéni szabadságjogok primátusát az államhatalom elsőbbsége váltotta fel.³⁵

A Kárpát-medencében az utódállamok autarchiára törekedtek. Az utódállamok bizalmatlanok voltak azzal az országgal (a Magyar Királysággal) szemben, amelynek a területéből kiharított részek alkották az új államok területének jelentős részét. A Magyar Királyság a térség meghatározó államából kiszolgáltatott országgá vált, melynek a haderejét a trianoni békediktátum 35 000 főben maximálta. Az utódállamok hadseregeinek vezérkarai pedig egymással egyeztetett terveket készítettek a maradék Magyar Királyság megszállására. Ezen államok hadereje a trianon utáni Magyar Királyság véderejének egyenként is a többszöröse volt.³⁶

A körülmények változása nyomán a trianoni határokon teljes egészében általánossá vált az útlevél- és — döntő többségén — a vízumkényszer is. A határokra a magyar kormány rejtetten katonai erőt igyekezett telepíteni, hogy lassítsa az esetleges ellenséges előrenyomulást ezáltal biztosítva a határmenti ipari göcök haditermelését ameddig csak lehet, illetve a hadra fogható lakosság számára a mozgósítási lehetőséget. A mozgósított lakosság ugyanis már feltartóztathatta az ellenséges előrenyomulást addig, amíg a konfliktus rendezését diplomáciai útra tereleik.³⁷

A megváltozott helyzet és annak figyelembe vételével kialakított védelmi stratégia a magyar határőrizet átszervezését igényelte.

A Magyar Királyi Határrendőrséget beolvasztották az újonnan kialakított Magyar Királyi Állami Rendőrségbe, ahol — határszéli rendőri kirendeltségek elnevezéssel — a távolsági határforgalom ellenőrzését valósították meg.³⁸

Mivel az ENTENTE nem járult hozzá a magyar véderő gyarapításához, a kormányzat a rendvédelmi testületek létszámát igyekezett a történelmi Magyarországon működő testületi létszámon tartani, illetve új rendvédelmi szervezeteket is létrehozott, mint a Magyar Királyi Vámőrség³⁹ és a Magyar Királyi Folyamőrség.⁴⁰ A rendvédelmi testületek erősítéséhez és az új szervezetek létrehozásához ugyanis az ENTENTE hozzájárult.

A magyar rendvédelmi testületek egy új szervezettel a Magyar Királyi Vámőrséggel gyarapodtak. A nevében ellentéttel a testület vámügyi teendőket nem végzett. Legális feladatkörét a határőrizet alkotta. Rejtett teendőit a határok védelme képezte, ehhez azonban az ENTENTE Szövetségközi Ellenőrző Bizottsága (SZEB) magyarországi jelenléte időszakában hiányoztak a lehetőségei, mivel nem állt rendelkezésére kellő katonai erő.⁴¹

A Magyar Királyi Vámőrségnek a magyar kormány létrehozásától kettős szerepet szánt a határok őrzését és a határok védelmét. A védelem rejtett feladatkörének ellátására azonban a SZEB távozása után volt képes fokozatosan felkészülni a testület.⁴²

A magyar haderő trianoni békediktátum által engedélyezett létszám feletti részét változatos taktikával igyekeztek elrejteni. Ezek közé tartozott az alakulatok ikrezése. A megkettőzött alakulatok soha nem tartózkodtak egy helyen, így az ellenőrök mindig csupán egy szervezettel találkozhattak. A véderő rejtésének egyik módja volt a rendvédelmi testületek álcája mögé bújtatott katonai erő is. A Rendőr Ujonc Iskola például a magyar rendőrség számára tömegoszlatási céllal engedélyezett páncélos járművek személyzetének a kiképzésére lett volna hivatott. A gyakorlatban azonban a haderő számára betiltott páncélos fegyvernem szakembereit és azok utánpótlását álcázták az intézménnyel.⁴³

1928 után — a SZEB-nek az országból történő kivonása nyomán — a pénzügyi tárca hivatalos alárendeltségébe tartozó Magyar Királyi Vámőrség álcázásával gyarapodott a határ közelébe telepített katonai erők nagysága. A harmincas évek elejére már minden harmadik magyar gyalogezred rejtett formában a vámőrség fedésében a határ mentén diszlokált. Költségvetésüket a pénzügyi tárca költségeiben rejtették el, a honvédelmi tárca ellenőrzésüket rejtetten valósította meg. A Magyar Királyi Vámőrség lényegében két testület volt, egy legális rendvédelmi és egy illegális honvédelmi.⁴⁴

Ugyanezt a helyzetet örökítették át a Magyar Királyi Vámőrséget 1932. IX. 1.-ével felváltó Magyar Királyi Határőrségre is. Kettős szervezeti felépítésű testület maradt a Magyar Királyi Határőrség örökébe 1938-ban lépő határvadász csapatnem is. A határvédelmi funkciót ellátó rész álcázására azonban ekkor már nem volt szükség. 1938-ban nem csupán átkeresztelték és átszervezték a szervezetet, mint 1932-ben, hanem az irányító tárca is megváltozott. A Magyar Királyi Határőrséget felváltó határvadászok a honvédelmi tárca felügyelete alá kerültek, a honvédség csapatnemeként.⁴⁵

A magyar határőrizetben a katonai erő visszatérését egyértelműen a trianoni békediktátum nyomán kialakult Kárpát-medence-i katonapolitikai helyzet indokolta. A területvisszacsatolások során a magyar határőrizeti testület határőrizeti feladatokat ellátó része a trianoni határokon maradt, amíg a visszacsatolt területen katonai közigazgatás működött és a trianoni határvonalon meghúzott hadműveleti záróvonal őrzését látta el. Katonairól polgári közigazgatásra történő áttéréssel — amely a visszacsatolt terület hadműveleti területi státuszát is megszüntette — a hadműveleti záróvonal is megszűnt. A határőrizeti erőkre azonban a szükség volt az új határvonalon, mivel ott a normális határvonalak kialakultak. (A haderő visszatelepült a határokról, megindult a határforgalom stb.) A magyar határőrizeti testület határbiztosítási feladatokat ellátó része a magyar haderővel együtt vonult be a visszacsatolt területre, ahol az új határvonal mentére települt ellátva az új határok biztosítását. E mellett hozzákezdett a saját és a határőrizeti erők elhelyezési feltételeinek a kiépítéséhez. A katonai közigazgatás időszaka általában rövidnek bizonyult ahhoz, hogy az új határvonalon a határőrizeti és a határbiztosító alakulatok elhelyezési feltételeit kialakítsák.⁴⁶

Akár a trianoni határokat vesszük figyelembe, akár a visszacsatolt területek határait, a határvonal menti 10-15 km széles határsávban működtek a határőrizeti szervezetek. Ez a zóna alkotta a határövet. Közvetlenül a határvonal menti 100 m széles sáv volt a határsáv. Ebben a határőrizeti szakszerveknek kizárólagos intézkedési jogul volt néhány eset kivételével. (pld.: tettenérés) A határövon belül a szélesebb 10-15 km vastag sávot hívták határkerületnek. A határkerületnek a határsávval érintkező részét a csendőrök, a kerületnek az ország belsejével érintkező részét pedig a pénzügyőrök őrizték. A határsávban alapvetően a határőrizeti testületek teljesítettek szolgálatot, a határkerületben pedig döntően a határőrizetben együttműködő társ rendvédelmi testületek.⁴⁷ **(II.-III.sz.melléklet)**

Jelentősen eltért a két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete a dualizmuskoritól. Az első világháború előtti 40 km széles területsávról a határöv szélessége 10-15 km-re csökkent. Míg a dualizmus időszakában csupán a magyar-román és a magyar-szerb határon működött határöv, addig a két világháború között a Magyar Királyság teljes határszakaszán. A legjelentősebb eltérés azonban a határöv tartalmában jelentkezett. Míg a világháborút megelőzően lényegében jogosultságokat eredményezett a határövon lakás, addig a két világháború között — a jogosultságok mellett — megszorítások is érvényesültek.⁴⁸

A határövon lakók számára maximum limitet vezettek be a csempészség tekintetében kurrens termékek egy háztartásban tartható mennyisége tekintetében. A limit mérete természetesen függött az egy háztartásban élők létszámától. Ezen termékeket a forgalmazóknak — szigorú okmányfegyelem mellett — olyan helyen kellett tárolniuk, ahol a hatóságok bármikor akadálytalanul megtekinthették. A jogerősen elítélt csempészeket úgynevezett vámjövédéki felügyelet alá helyezték. Őket a kishatárforgalmi kedvezményektől és azon tevékenységek gyakorlásától amelyek művelése során a szokásos csempészarúkkal kapcsolatba kerülhettek eltiltották a hatóságok.⁴⁹

A határmenti lakosság számára azonban a dualisztikus időkből kedvezményeket is sikerült átmenteni. Ezeket a kedvezményeket — a magyar hatóságok permanens kezdeményezései ellenére — ugyan nem sikerült egységesíteni valamennyi szomszédos állam viszonylatában, azonban többé-kevésbé hasonló kedvezmények voltak igénybe vehetők a Magyar Királyság határai mentén. Voltak ugyan — a kishatárforgalom tekintetében — inkriminált időszakok is, azonban a két világháború közötti időszak döntő többségében a határforgalmi kedvezmények éltek.⁵⁰

A kishatárforgalmi kedvezményben részesülők sokkal több határátkelón léphettek át a határt. Gyakorlatilag a határon átvezető utak szinte mindegyikét megnyitották a kishatárforgalom előtt. A kishatárforgalomban résztvevők számára a határátlépéshez nem volt szükség utiokmányra, részükre egyszerűsített eljárással bocsátottak ki kishatárforgalmi utiokmányokat. A határmenti lakosok hivatásukat a túloldali határsávban is gyakorolhatták, ha a nyilvántartási listákra feliratkoztak. A mentők és a tűzoltók bárhol bármikor átlépheték a határt engedély nélkül is.⁵¹

A két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete jelentős mértékben eltért az első világháborút megelőző változattól. Ennek oka kétség kívül a trianoni békediktátum volt. A trianoni békediktátum teremtett a Kárpát-medencében olyan helyzetet, amely a magyar határőrizet katonai jellegűvé formálásához vezetett. A katonai típusú határőrizet reorganizálása kezdetben rejtetten, majd 1938-tól nyíltan valósult meg. Mivel a Kárpát-medence magyar etnikum által lakott térségén belül húzódtak a trianoni határok, új helyzet állt elő, melyet a magyar hatóságok a dualizmuskori kishatárforgalmi kedvezmények fenntartásával kívántak elviselhetőbbé tenni. A rendvédelemben a határőrizeti teendők ellátásával foglalkozók számaránya gyarapodott.

A polgári magyar állam időszakában megvalósult a nyitott határok és az elzárkózást megvalósító határok őrzése egyaránt. A két modell eltérő szervezetet és létszámot igényelt. Mindegyik modell kialakulásában jelentős szerepet kapott a nemzetközi helyzet. Azonban mindkét — egymással szöges ellentétben álló — modell esetében rendelkezett az ország a központi államhatalomnak alárendelt országos hatáskörű önálló határőrizeti testülettel. A határok őrzését soha nem látta el egyetlen szervezet, azt mindig több testület erőinek bevonásával valósították meg. A határőrizeti erők között mindvégig jelen volt egy, vagy több katonailag szervezett testület is.

Fel sem merült annak a gondolata, hogy egyetlen rendvédelmi szervezet valósítsa meg a teljes határőrizetet, illetve rendvédelmet. Az egyetlen rendvédelmi testület ideáját csupán a Tanácsköztársaság kívánta megvalósítani. E modell lényegében a diktatúrák sajátja.

E felé a modell felé tartott a magyar határőrizet 1945 és 1950 között. A folyamat végén létrehozták az Államvédelmi Hatóságot (ÁVH) a totális diktatúra totális rendőrségeként, ahol a megmaradt rendvédelmi szervezetek az ÁVH felügyelete alatt működhettek. A határokat pedig hermetikusan lezárták, megszüntetve mindenfajta határátlépési kedvezményt. Ebben a rendszerben a határ mentén élők kifejezetten hátrányos helyzetbe kerültek az ország belsejében lakókkal szemben.

Jegyzetek:

- ¹ PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története*. 68-69.p.
- ² 1867/XII.tc.
- ³ A közös érdekű viszonyok négy nagy csoportra oszlottak:
- uralkodói udvartartás (kizáró jelleggel);
- pragmatikus ügyek (a Pragmatica Sanctio-ból következő ügyek, azaz a külügy, a hadügy és a finanszírozásukat szolgáló pénzügy);
- hitelügy;
- dualisztikus ügyek (gazdasági szerződések, közvetett adózás, vasút, hajózás, posta, pénzrendszer, vám- és kereskedelmi szövetség.) A dualisztikus ügyek esetében fennállt a két társország önálló intézkedésének a lehetősége is.
- GALÁNTAI: 90.p.
- ⁴ A kiegyezési törvényben nem határozták meg pontosan a Magyar Királyság és az Osztrák Császárság dualisztikus államának a nevét. Az uralkodó 1868. november 14.-ei — a közös külügyminiszterhez intézett — utasításában elrendelte az „Osztrák-Magyar Monarchia” („Österreichisch-Ungarische Monarchie”) és az „Osztrák-Magyar Birodalom” („Österreichisch-Ungarisches Reich”) kifejezések alternatív használatát. A két elnevezés híven tükrözte az új államalakulat eltérő osztrák és magyar felfogását. Osztrák részről az új államalakulatot egységes birodalomként fogták fel, amelyben a tartományok két fő csoportja alakult ki, amelyek a belső ügyeiket önállóan intézik ugyan, de a közös érdekű viszonyukat közös alapelvek szerint szabályozzák. Ezzel szemben a magyar felfogás szerint két független állam szövetségéről van szó, amelyek bizonyos ügyeiket közösen intézik. A gyakorlatban a magyar álláspont érvényesült és az Osztrák-Magyar Monarchia kifejezés vált általánossá mindkét társországban és külföldön is.
- Loc.cit.: 91., 120-121., 126.p.
- ⁵ PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*. 36.p.
- ⁶ 1903/VI.tc.
- ⁷ A kivándorlási törvények lényegében nem górdítettek akadályt a kivándorlás elé, azonban igyekeztek olyan mederbe terelni a folyamatot, hogy az ellenőrizhetővé váljon, többé-kevésbé meg lehessen oldani a kivándorlók érdekképviseletét, a kivándorlás lebonyolításának anyagi haszna lehetőleg hazai cégeknél keletkezzen, a haszonszerzési okokból gerjesztett kivándorlásra csábító hírverések visszaszoruljanak stb.
- 1881/XXXVIII.tc. ; 1903/IV.tc.
- ⁸ PARÁDI: *Pénzügyőrök és vámhivatalok a határőrizetben*.
- ⁹ Idem: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása.
- ¹⁰ Idem: A magyar határőrizet teendői a nemzetgazdaság védelme terén az Osztrák-Magyar Monarchiában és a két világháború közötti Magyar Királyságban.
- ¹¹ Idem: *A határszéli csendőrség 1891-1914*.
- ¹² REKTOR: 30-43.p.
- ¹³ ÖRY: Maréchaussée –től a Gendarmerie Nationale-ig.
- ¹⁴ PRESZLY
- ¹⁵ O'SVÁTH
- ¹⁶ CSAPÓ
- ¹⁷ PARÁDI: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség.
- ¹⁸ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914.
- ¹⁹ 5 043/1891.ME.r.
- ²⁰ PARÁDI: A történelmi Magyarország határőrizeti tapasztalatai.
- ²¹ Idem: *Csendőrség a határőrizetben*.
- ²² Idem: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*. op.cit.
- ²³ BENCSIK
- ²⁴ PARÁDI: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus és a két világháború között.
- ²⁵ Idem: *A határszéli csendőrség 1891-1914*. op.cit.
- ²⁶ PARÁDI: A polgári magyar állam első határőrizeti szakmai szervezete a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914.
- ²⁷ A határrendőrségről szóló törvényt az uralkodó ugyan 1903. III. 11.-én szentesítette, azonban a végrehajtási rendeletet a minisztertanács csak 1905. X. 11-én fogadta el, mivel ekkora zárult a hosszasan elhúzódó alkotmányos válság. A minisztertanácsi határozat alapján a Magyar Királyi Határrendőrség működését 1906. I. 15.-én kezdte meg, mivel az uralkodó 1905. XII. 09.-én hagyta jóvá a testület első személyi állományának a kinevezését összesen 160 fővel.
- 1903/VIII.tc.
- ²⁸ PARÁDI: A Magyar Királyi Határrendőrség a magyar határőrizet szakmai vezető testülete.
- ²⁹ Idem: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus és a két világháború között.
- ³⁰ Idem: *Rendőrség a határőrizetben*.
- ³¹ Idem: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914.
- ³² Idem: A magyar határőrizet és az európai biztonság a XIX-XX. században 1867-1914.
- ³³ SIKLÓS: 274-311.p.
- ³⁴ GALÁNTAI: op.cit. 297-359.p. ; CSIZMADIA: 321-338.p. ; BORBÉLY — KAPY: 48-55.p. ; GRATZ ; ÖRY: Katonapolitika és hadseregszervezés az 1918-as polgári demokratikus forradalom idején. ; Idem: A Vörös Őrség gazdaságvédelmi feladatai. ; REKTOR: op.cit. 145-462.p.
- ³⁵ PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között.
- ³⁶ Idem: A polgári Magyarország határőrizeti szervezeteinek kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai.
- ³⁷ Idem: A magyar állam határőrizete a két világháború között.
- ³⁸ Az államosítás 1919. novemberétől 1921. augusztusáig tartott.
- 5 047/1919.ME.r.

³⁹ 1922/VIII.tc.

⁴⁰ 1922/XIV.tc. ; 122 293/1922.BM.r.

⁴¹ CSONKARÉTI — BENCZÜR

⁴² PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.*

⁴³ Idem: A magyar állam határőrizete a két világháború között. : op.cit.

⁴⁴ 1922/XIV.tc. : op.cit. ; 122 293/1922.BM.r. : op.cit.

⁴⁵ Loc.cit.

⁴⁶ KESERŰ — PARÁDI

⁴⁷ PARÁDI: *A magyar határőrizet 1867-1945.*

⁴⁸ Idem: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban.

⁴⁹ Idem: A két világháború közötti Magyar Királyság határőrizetében részt vevő szervezetek együttműködése a csempészet elleni küzdelemben. ; Idem: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a második világháborúig.

⁵⁰ BENCsik op.cit. ; PARÁDI: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmusban és a két világháború között. : op.cit.

⁵¹ BENCsik — NAGY ; PARÁDI: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK ÉS KISMONOGRÁFIÁK

- BENCsik — BENCsik Péter: *A magyar utiokmányok története 1867-1945.* Budapest, 2003, Tipico Design. 179 p. HU-ISBN 963 7623 33 7. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./
- BENCsik — NAGY: — BENCsik Péter — NAGY György: *A magyar utiokmányok története 1945-1989.* Budapest, 2005, Tipico Design. 273 p. HU-ISBN 963 76 2335 3.
- BORBÉLY — KAPY — BORBÉLY Zoltán — KAPY Rezső: *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941.* Budapest, 1942, Halász Irodalmi Kiadó. 594 p.
- CSAPÓ — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914.* Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. 186 p. HU-ISBN 963 9079 40 5. /Pannónia Könyvek./ HU-ISSN 0237-4277.
- CSIZMADIA — CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig.* Budapest, 1976, Akadémia. 560 p. HU-ISBN 963 05 0713 7.
- CSONKARÉTI — BENCZÜR — CSONKARÉTI Károly — BENCZÜR László: *Haditengerészek és folyamőrök a Dunán. A Császári (és) Királyi Haditengerészet Dunaflo-tillájától a Magyar Királyi Honvédség Folyamerőig 1870-1945.* Budapest, 1991, Zrínyi Kiadó. 291 HU-ISBN 963 32 7153 3.
- GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918.* Budapest, 1985, Kossuth. 387 p. HU-ISBN 963 09 2589 3.
- GRATZ — GRATZ Gusztáv: *A forradalmak kora. Magyarország története 1918-1920.* Budapest, 1935, Magyar Szemle Társaság. 354 p. /A Magyar Szemle könyvei, 10./
- KESERŰ — PARÁDI — KESERŰ István — PARÁDI József: *Határőrizetünk 1867-1990.* Budapest, 1990, Határőrség. 157 p.
- O'SVÁTH — O'SVÁTH Pál: *Közbiztonságunk múltja és pandúrkorom emlékei.* Budapest, 1905, O'SVÁTH Pál. 155 p.
- PARÁDI: *A határszéli csendőrség 1891-1914.* — PARÁDI József: *A határszéli csendőrség 1891-1914.* Budapest, 1984, Határőrség. 91 p.
- PARÁDI: *A magyar rendvédelem története.* — PARÁDI József et.al.(szerk.): *A magyar rendvédelem története.* Budapest, 1996², Osiris. 367 p. HU-ISBN 963 04 7958 3.
- PARÁDI: *Pénzügyőrök és vámhivatalok a határőrizetben.* — PARÁDI József: *Csendőrség a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. 186 p. HU-ISBN 963 7623 31 0. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 2./
- PARÁDI: *Csendőrség a határőrizetben.* — PARÁDI József: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században.* II.köt. *Csendőrség a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. /A magyar rendvédelmi szervezetek története./
- PARÁDI: *Rendőrség a határőrizetben.* — PARÁDI József: *Rendőrség a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. 266 p. HU-ISBN 963 7623 32 9. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 3./ HU-ISSN —
- PRESZLY — PRESZLY Lóránd: *A Magyar Királyi Csendőrség története.* Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat. 142 p.
- REKTOR: — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.* Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat. 552 p. USA-ISBN 0 934214 01 8.
- SIKLÓS — SIKLÓS András: *A Habsburg-birodalom felbomlása 1918. A magyarországi forradalom.* Budapest, 1987, Kossuth. 339 p. HU-ISBN 963 09 2786 1.

TANULMÁNYOK

- ŐRY: Katonapolitika és hadseregszervezés az 1918-as polgári demokratikus forradalom idején. — ŐRY Károly: Katonapolitika és hadseregszervezés az 1918-as polgári demokratikus forradalom idején. *Hadtörténelmi Közlemények*, LXXXIII.évf. (1970) 1-2.sz. HU-ISSN 0017-6540.
- ŐRY: Maréchaussée-tól a Gendarmerie Nationale-ig. — ŐRY Károly: Maréchaussée –től a Gendarmerie Nationale-ig. A francia csendőrség történeti előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII.évf. (1997) 8.sz. 75-77.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1996. október 26.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól – Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- ŐRY: A Vörös Őrség gazdaságvédelmi feladatai. — ŐRY Károly: A Vörös Őrség gazdaságvédelmi feladatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VIII.évf. (1998) 9.sz. 78-81.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1997. szeptember 22.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Gazdasági rendvédelmünk a XIX-XX. században.” című IX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10.sz. 44-51.p. HU-ISSN 0133-6738.
- PARÁDI: A polgári magyar állam első határőrizeti szakmai szervezete a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. — PARÁDI József: A polgári magyar állam első határőrizeti szakmai szervezete a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, XCIX.évf. (1986) 3.sz. 541-570.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI.évf. (1988) 1.sz. 56-92.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. — PARÁDI József: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, XXXVII.évf. (1989) 2.sz. 35-40.p. HU-ISSN 0133-6738.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CII.évf. (1989) 2.sz. 177-196.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Határrendőrség a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Határrendőrség a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III.évf. (1993) 4.sz. 21-50.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A dualista Magyarország rendvédelme.” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. — PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. *Főiskolai Figyelő Plusz*, V.évf. (1994) 4.sz. 391-404.p. HU-ISSN 0866-4404.
- PARÁDI: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban. — PARÁDI József: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban. *Rendészeti Tanulmányok*, III.évf. (1994) 2. sz., 84-126.p. HU-ISSN 1216-5018.
- PARÁDI: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. — PARÁDI József: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, IV.évf. (1994) 1.sz. 4-23.p.
- PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között. — PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, V.évf. (1995) 6.sz. 64-75.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme.” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: A magyar határőrizet 1867-1945. — PARÁDI József: A magyar határőrizet 1867-1945. *Határőrségi tanulmányok*, (1997) 1.sz. különszám. 11-35.p.
- PARÁDI: A magyar határőrizet teendői a nemzetgazdaság védelme terén az Osztrák-Magyar Monarchiában és a két világháború közötti Magyar Királyságban. — PARÁDI József: A magyar határőrizet teendői a nemzetgazdaság védelme terén az Osztrák-Magyar Monarchiában és a két világháború közötti Magyar Királyságban. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VIII.évf. (1999) 9.sz. 26-30.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1997. szeptember 24.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Gazdasági rendvédelmünk a XIX-XX. században.” című IX. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. — PARÁDI József: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. *Határőrségi Tanulmányok*, (1999) 5.sz. Különszám, 27-48.p.
- PARÁDI: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus és a két világháború között. — PARÁDI József: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus és a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X.évf. (2000) 11.sz. 42-53.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1999. április 20.-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Szabad mozgás a Kárpát-medencében.” című XI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A két világháború közötti Magyar Királyság határőrizetében részt vevő szervezetek együttműködése a csempészet elleni küzdelemben. — PARÁDI József: A két világháború közötti Magyar Királyság határőrizetében részt vevő szervezetek együttműködése a csempészet elleni küzdelemben. In BERTA Gyula (szerk.): *Somogy megyei rendvédelem-történeti szimpózium 2001-2002*. Kaposvár, 2002, s.n. A tanulmány korábbi változata Kaposváron hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság „Dél-Pannon Rendvédelem-történeti Napok” című szimpózium sorozatának a 2001. évi rendezvényén. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a második világháborúig. — PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a kiegyezéstől a második világháborúig. In BODA József (szerk.): *A magyar polgári rendvédelem a XIX-XX. században. A magyar büntetés-végrehajtás, csendőrség, határőrség, koronaőrség, rendőrség, vám-és pénzügyőrség*. Budapest, 2004, Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központ — Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány, 74-109.p. A tanulmány korábbi változata 2003 nyarán Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány által szervezett magyar rendvédelem-történeti témájú nyári szabadegyetemen. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A történelmi Magyarország határőrizeti tapasztalatai. — PARÁDI József: A történelmi Magyarország határőrizeti tapasztalatai. 357-388.p. In MEZEY Barna (szerk.): *Eckhart Ferenc emlékkönyv*. Budapest, 2004, Gondolat Kiadó. HU-ISBN 963 9500 86 0. /Jogtörténeti értekezések, 28./ HU-ISSN 0134-0026.
- PARÁDI: A magyar határőrizet és az európai biztonság a XIX-XX. században 1867-1914. — PARÁDI József: A magyar határőrizet és az európai biztonság a XIX-XX. században 1867-1914. 123-138.p. In HAUTZINGER Zoltán (szerk.): *Tanulmányok a „Magyar határellenőrzés – európai biztonság” című tudományos konferenciáról*. Pécs, 2004, Magyar Hadtudományi Társaság Határőrizeti Szakosztályának Pécsi Szakcsoport. 294 p. HU-ISBN — /Pécsi Határ Tudományos Közlemények, III./ HU-ISSN 1589-1674.
- PARÁDI: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus és a két világháború között. — PARÁDI József: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus és a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X.évf. (2000) 11.sz. 42-53.p. HU-ISSN 1216 -6774. A tanulmány korábbi változata 1999. április 20.-án, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Szabad mozgás a Kárpát-medencében.” című XI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KÉZIRATOK

- PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*. — PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914*. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1984.
- PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*. — PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*. Hadtudományi kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990.

JOGSZABÁLYOK

- 1867/XII.tc. — 1867/XII.tc. a magyar korona országai és az Ő Felsege uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról.
- 1881/XXXVIII.tc. — 1881/XXXVIII.tc. a kivándorlási ügynökségekről.
- 1903/VI.tc. — 1903/VI.tc. az útlevélügyről.
- 1903/VIII.tc. — 1903/VIII.tc. a határrendőrségről.
- 1922/VIII.tc. — 1922/VIII.tc. a Magyar Királyi Vámőrség és a Magyar Királyi Pénzügyőrség létszámának, kiegészítési módjának és felfegyverzésének megállapításáról.
- 1922/XIV.tc. — 1922/XIV.tc. a Magyar Királyi Folyamőrség szervezetéről, létszámának kiegészítési módjának és felfegyverzésének megállapításáról.
- 5 043/1891.ME.r. — 5 043/1891.ME.r. határőrizeti utasítás.
- 5 047/1919.ME.r. — 5 047/1919.ME.r. a rendőrség államosításáról.
- 122 295/1922.BM.r. — 122 295/1922.BM.r. a Magyar Királyi Folyamőrség szervezéséről, létszáma kiegészítési módjának és felfegyverzésének megállapítása és a 1922/XIV.tc. végrehajtása.

*Mellékletek jegyzéke:**I.sz. melléklet*

A dualizmuskori magyar rendvédelmi testületek és rendészeti szervezetek létszáma és azon belül a határőrizeti élőrő nagysága, valamint a határőrizetben szolgálatot teljesítő összes élőrőhöz viszonyított százalékos aránya.

II.sz. melléklet

A határöv.

III.sz. melléklet

A két világháború közötti rendvédelmi és rendészeti testületek létszáma és azon belül a határőrizeti élőrő nagysága, valamint az összrendvédelmi és rendészeti erőkhöz viszonyított aránya.

PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* Hadtudományi kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990.

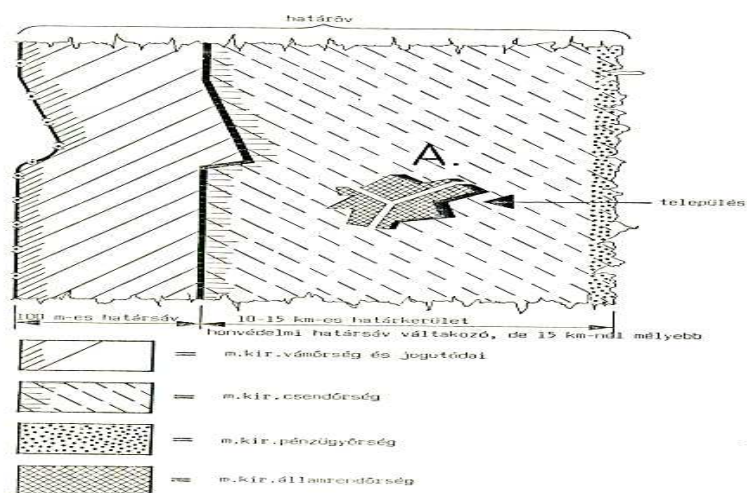
I.sz. melléklet

A dualizmuskori magyar rendvédelmi testületek és rendészeti szervezetek létszáma és azon belül a határőrizeti élőrő nagysága, valamint a határőrizetben szolgálatot teljesítő összes élőrőhöz viszonyított százalékos aránya.

A határőrizetben részt vevő szervek	A személyi állománynak		ÖSSZESEN:
	a szerb-román határon	az örökös tartományok irányában	
	állomásozó része		
Magyar Királyi Határrendőrség	180 (6.03 %)	271 (9.09 %)	451 (15.18 %)
Határszéli csendőrség	1 052 (35.25 %)	—	1 052 (35.25 %)
A Magyar Királyi Pénzügyőrség határőrizetben részt vevő erői	300 (10.06 %)	299 (10.02 %)	599 (20.08 %)
Vámhivatalok	251 (8.41 %)	—	251 (8.41 %)
Vesztegetézetek	39 (1.30 %)	—	39 (1.30 %)
Egészségügyi állomások	36 (1.90 %)	36 (1.20 %)	72 (2.40 %)
Rév hivatalok		70 (2.35 %)	70 (2.35 %)
A határszéli erdőhatóságok fegyveres tagjai	200 (6.72 %)	250 (8.37 %)	450 (15.09 %)
ÖSSZESEN:	2 058 (68.97 %)	926 (31.03 %)	2 984 (100 %)

Forrás ! PARÁDI József et.al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története.* Budapest, 1996², Osiris, 284.p.

A határőv.

Forrás ! PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*. Hadtudományi kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990, 493.p.

A két világháború közötti rendvédelmi és rendészeti testületek létszáma és azon belül a határőrizeti élőerő nagysága, valamint az összrendvédelmi és rendészeti erőkhöz viszonyított aránya.*

TESTÜLET		Létszám	Határszolgálatosok	%
1	Büntetés-végrehajtás	3 000 fő	1 052 fő	8.76
2	Magyar Királyi Csendőrség	12 000 fő	—	—
3	Magyar Királyi Képviselőházi Őrség	78 fő	—	—
4	Magyar Királyi Koronaőrség	58 fő	500 fő	9.09
5	Magyar Királyi Pénzügyőrség	5 500 fő	500 fő	4.16
6	Rendőrségek	12 000 fő	—	—
Rendvédelmi testület		32 636 fő	2 052 fő	6.28
1	Magyar Királyi Egészségügyi Állomások	70 fő	70 fő	100.00
2	Magyar Királyi Erdőhatóságok **	25 000 fő	250 fő	1.00
3	Magyar Királyi Révhatóságok	60 fő	60 fő	100.00
4	Magyar Királyi Vámhatóságok	251 fő	251 fő	100.00
5	Magyar Királyi Vesztegintézetek ***	40 fő	40 fő	100.00
Rendészeti szervezet		25 428 fő	671 fő	2.63
ÖSSZESEN				
Rendvédelmi + rendészeti szervezet				
ÖSSZESEN		58 057 fő	2 723 fő	4.69

Forrás ! PARÁDI József et.al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris, 283-285.p.

* A rendvédelmi testületek és a rendészeti szervezetek határőrizeti részfeladatokat ellátó munkatársai (határszolgálatosok) — a rendőrségek, a vámhatóságok és az egészségügyi állomások, valamint a vesztegintézetek kivételével, a határőrizeti teendők mellett — az intézményük alapfeladataiból fakadó teendőket is ellátták.

** Úgynevezett *közhatósági jogú személyeket* kellett fenntartani a vonatkozó törvényben meghatározott erdőterületek nagyságától, illetve a vasútvonalak, távírdai vonal, valamint gát hosszától függően a mindenkori tulajdonosnak. Ezen személyek tényleges létszáma alapvetően becslés alapján állapítható meg. A *közhatósági jogú személyek* fizetésüket az őrzendő műtárgy, terület tulajdonosától kapták, azonban hatósági esküt tettek, megkülönböztető jelvényvel és lőfegyverrel is rendelkeztek. Joguk volt az őrzendő vagyon ellen cselekvők, továbbá a tetten ért bűncselekményt elkövetők ellen fellépni. A határőrizetbe a határmenti erdőigazgatóságok erdőőrei kapcsolódtak be.

*** A határőrizetben részt vevő rendészeti szervezetek munkatársai fegyverrel és más fizikai kényszerítő eszközzel nem rendelkeztek. Egyedül az erdőhatóságok erdőőrei rendelkeztek lőfegyverrel, mint közhatósági jogú személyek. A rendészeti szervezetek döntéseik kikényszerítését a rendvédelmi testületek bevonásával voltak képesek megvalósítani.